

ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

11

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

DIGITAL

πεζογραφία

ΟΥΚΕΙΤΟ

ΔΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΑΙΝΙΖΕΤΑΙ ΤΕ-
ΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ, ΕΓΧΡΩΜΕΣ
ΣΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ, ΝΕΟΙ ΣΥΝΕΡ-
ΚΑΙΡΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ, ΑΚΤΟΥΑΛΙΤΕ

ΕΥ ΤΗΣ ΑΛΛΗΣ ΕΚΛΕΚΤΗΣ ΥΛΗΣ:

Χρ. Χρηστοβασίλη -- Στεφ. Δάφνη -- Ναπ.
Γ. Αθήνα. «Γ. Ανεμομαζώματα» Σελίδες

Χρ. Χρηστοβασίλη -- Στεφ. Δάφνη -- Ναπ.
Γ. Αθήνα. «Γ. Ανεμομαζώματα» Σελίδες

Χρ. Χρηστοβασίλη -- Στεφ. Δάφνη -- Ναπ.
Γ. Αθήνα. «Γ. Ανεμομαζώματα» Σελίδες

Χρ. Χρηστοβασίλη -- Στεφ. Δάφνη -- Ναπ.
Γ. Αθήνα. «Γ. Ανεμομαζώματα» Σελίδες

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

Σ' όλον τον δρόμο δεν περβατούσε ο Κουτσογιάννης, αλλά πετούσε. Μεγάλη χαρά τον είχε πιάσει, που βγήκε έξω από τα σύνορα του χωριού του, κι έμελλε να ιδεί τα Γιάννινα, την περίφημη πολιτεία, κι αυτό τό 'δινε φτερά, τα Γιάννινα που του ήταν χρυσό όνειρο. Ήκουε από τα μικρά του χρόνια ότι είναι πολιτεία κι όχι χωριό, ότι είχε απ' όλα τα πράγματα του κόσμου, αλλά δεν μπορούσε να το χωρέσει ο νους του τι λογιών ήταν η πολιτεία.

[Από το διήγημα «Ο Κουτσογιάννης στα Γιάννινα»]

Τα *Διηγήματα της Στάνης* (1898), το πρώτο βιβλίο του Χρήστου Χρηστοβασίλη, είναι το δημοφιλέστερό του· χάρη σε αυτό, όχι μόνο έγινε ευρέως γνωστός στους Έλληνες -εισάγοντας στη νεοελληνική λογοτεχνία ένα καινούργιο λογοτεχνικό είδος: τη «βουκολική πεζογραφία»- αλλά και μεταφράστηκε σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Οι ιστορίες του, γραμμένες στη δημοτική, αξιοποιούν την ηπειρωτική ιδιόλεκτο και προσφέρουν πλούσια και απολαυστικά ιστορικά και λαογραφικά δεδομένα. Ο συγγραφέας, με επινοητική φαντασία, για το κάθε διήγημά του επιλέγει ένα γεγονός θαυμαστό, κωμικό ή εξαιρετικό και, γύρω από αυτό, στήνει με αφηγηματική μαστοριά την πλοκή της υπόθεσης.

Ο Χρήστος Χρηστοβασίλης γεννήθηκε στο Σουλόπουλο Καλαμά Ιωαννίνων το 1855 (κατ' άλλους, το 1860-61, ή και το 1862), ως Χρήστος Βασιλείου, γιος του κτηματία Αναστάσιου Βασιλείου. Το επώνυμο «Χρηστοβασίλης» λέγεται ότι το χρησιμοποίησε για πρώτη φορά όταν απέτυχε το κίνημα του Λυκουρσίου κατά των Τούρκων (1878), στο οποίο είχε λάβει μέρος. Ακολουθώντας, αναγκάστηκε να καταφύγει στο Μεσδάνι Θεσσαλίας, κοντά στα Τρίκαλα, στον αδερφό του πατέρα του Σπυράκη Βασιλείου. Ο θείος του αυτός τον είχε εξάλλου βοηθήσει, νωρίτερα, και να σπουδάσει στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στο Σουλτανικό Λύκειο της

Κωνσταντινούπολης απ' όπου αποφοίτησε το 1875. Στο Μεσδάνι, ο θείος του εργαζόταν ως επιστάτης του πλούσιου Βορειοπειρώτη και εθνικού ευεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου· ως γραμματέας του εργάστηκε ο Χρηστοβασίλης μέχρι το 1885. Το 1882 επέστρεψε στη γενέτειρά του, κατόπιν όμως νέας συμμετοχής του σε επαναστατικά κινήματα καταδικάστηκε σε θάνατο. Δραπέτευσε και επέστρεψε στον θείο του. Στα Τρίκαλα χαιρέτησε την είσοδο του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλία με το μακροσκελές ποίημα «Στ' αδέρφια μας», ενέργεια που πλήρωσε με ολιγοήμερη φυλάκιση στη Ζίτσα, όπου πήγε για να παντρευτεί τη Σιάνα Παπασταύρου. Το 1885 φεύγει για την Αθήνα, όπου εργάζεται ως δημοσιογράφος σε ποικίλα έντυπα (*Εφημερίς, Ακρόπολις, Εβδομάς*). Το 1889 διακρίνεται σε διαγωνισμό διηγήματος της εφημερίδας *Ακρόπολις* του Γαβριηλίδη· έκτοτε, επιδίδεται στη διηγηματογραφία και εργάζεται ως ανταποκριτής της *Ακροπόλεως*. Το 1896, λίγο πριν ταξιδέψει στη Μόσχα για να παρακολουθήσει τους εορτασμούς για τη στέψη του Τσάρου, πραγματοποιεί τον δεύτερο γάμο του, με την Αλεξάνδρα Γιώτη από το Καρπενήσι. Το 1899, αρχίζει να συνεργάζεται με την εθνική Εταιρεία «Ελληνισμός» ως διευθυντής της, λόγω της γενικότερης συμμετοχής του στην αλυτρωτική κίνηση της παροικίας των Ηπειρωτών στην Αθήνα. Δέκα χρόνια αργότερα, καταφεύγει και πάλι στον θείο του, ο οποίος τώρα βρίσκεται στη Σμύρνη. Το 1910 θα βρεθεί στην Πόλη, και στις αρχές του 1913 θα επιστρέψει στην Αθήνα, από όπου θα χαιρετίσει την απελευθέρωση των Ιωαννίνων (21.2.1913) με το ποίημα «Τα ελευθερωμένα Γιάννινα» στην εφημερίδα *Ακρόπολις*· έπειτα, θα αναχωρήσει για την πατρίδα του. Εκεί, θα ασχοληθεί με την πολιτική και τη δημοσιογραφία: θα εκδώσει την εφημερίδα *Ελευθερία*, θα λάβει μέρος στον αγώνα γύρω από το βορειοπειρωτικό ζήτημα, θα πολιτευθεί με την αντιβενιζελική παράταξη, θα εκτοπιστεί για τα φρονήματά του εννέα μήνες στη Νάξο (1917), ενώ το 1926 και το 1935 θα εκλεγεί βουλευτής με το Λαϊκό Κόμμα. Λίγο πριν από το θάνατό του (21.2.1937) θα λάβει βραβείο 20.000 δραχμές από το υπουργείο Παιδείας για το λογοτεχνικό του έργο, καθώς και τον Χρυσό Σταυρό του Σωτήρα για την πατριωτική του δράση.

Η σειρά «Αριστουργήματα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» περιλαμβάνει έργα σημαντικών συγγραφέων που ξεχώρισαν κατά τον 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ού· πρόκειται, δηλαδή, για αντιπροσωπευτικά έργα της παλαιότερης πεζογραφίας μας. Οι συγγραφείς τους, οι οποίοι εκφράστηκαν σε μια απλή για την εποχή τους γλώσσα, ανήκουν στις λογοτεχνικές γενιές που εμφάνισαν το έργο τους από το 1830 έως το 1880 (Α΄ Αθηναϊκή Σχολή), και από το 1880 και μετά (Γενιά του '80).

Τα κείμενα επιλέχθηκε να τυπωθούν μονοτονικά, προκειμένου να είναι η εικόνα τους φιλική προς τον σημερινό αναγνώστη.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί αναπαραγωγή σε μονοτονικό της δεύτερης έκδοσης του βιβλίου: Διηγήματα της Στάνης, Εκδοτικός οίκος Μ. Γ. Βασιλείου & ΣΙΑ, Αθήναι χ.χ. (=1923), η οποία περιελάμβανε 11 διηγήματα, καθώς ο συγγραφέας πρόσθεσε στη δεύτερη αυτή έκδοση του βιβλίου 7 διηγήματα· η πρώτη έκδοση του 1898 περιελάμβανε μόνο 4 διηγήματα. Επίσης, η παρούσα έκδοση ακολουθεί τις ορθογραφικές επιλογές του Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Ο Χρηστοδασίλης εμφανίστηκε ως Δημοτικιστής και διά βίου παρέμεινε ακλόνητα πιστός στη γλώσσα του λαού. Το 1899 δήλωνε κατηγορηματικά: «Γλώσσα όλων των φιλολογικών μου έργων είναι η δημοτική και θα είναι. Τη δημοτική την υποστηρίζω ως εθνική γλώσσα, που θ' αναμορφώσει το δυστυχημένο έθνος μας, που το 'χει καταδικασμένο ο Δασκαλισμός σ' αιώνια τύφλωση, κι' αγραμματοσύνη».

ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

11

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

πεζογραφία

Επιμέλεια έκδοσης: *Ελένη Κεχαγιόγλου*

Καλλιτεχνική διεύθυνση: *Γιάννης Καρλόπουλος*

Γραφιστική επιμέλεια: *Εύη Καλογεροπούλου*

Σελιδοποίηση: *Όλγα Γιαννακοπούλου*

Διόρθωση: *Χρήστος Γιαμαρέλλος*

Στο εξώφυλλο: *Διαφημιστική καταχώρηση του περιοδικού Μπουκέτο (όπου ανακοινώνεται, μεταξύ άλλων, και η δημοσίευση ανέκδοτων διηγημάτων του Χρ. Χρηστοβασίλη):*

εφημ. Αθηναϊκά Νέα, 8.3.1932, σελ. 5

[Πηγή: Τμήμα Ψηφιοποίησης και Φωτογραφικό Αρχείο / ΔΟΛ]

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Διηγήματα της Στάνης, Τυπογρ. των εργαστηρίων

Ανέστη Κωνσταντινίδη, Αθήνα 1898.

[Περιλαμβάνει 4 διηγήματα.]

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Διηγήματα της Στάνης, Εκδοτικός οίκος

Μ. Γ. Βασιλείου & ΣΙΑ, Αθήνα χ.χ. (=1923).

[Περιλαμβάνει 11 διηγήματα.]

ISBN: 978-960-503-251-7

© 2012 Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το παρόν ψηφιακό βιβλίο αποτελεί προσφορά του Εκδότη, η οποία διατίθεται μέσω ειδικής εφαρμογής προς τους χρήστες ηλεκτρονικών μέσων, ήτοι ηλεκτρονικών υπολογιστών, laptops, notebooks, e-readers, ταμπλετών (π.χ. ipad), smartphones, smart TV και τυχόν άλλων μέσων που θα προκύψουν στο μέλλον. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο διάθεση του παρόντος. Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας, απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κατά τον Ν. 2121/93 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε βάση δεδομένων, και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ του Αλέξη Ζήρα	8
1. Η καλύτερή μου Αρχιχρονιά	17
2. Φωνή από τα σύννεφα	38
3. Ο Γκιόσος μου	47
4. Ο θάνατος του Τσιέλεγκα	59
5. Ο ορφανεμένος πιστικός	91
6. Ο Κουτσογιάννης στα Γιάννινα	114
7. Το μανάρι	166
8. Χριστουγεννιάτικο όνειρο πιστικού	189
9. Μπήκαν κλέφτες στο μαντρί	201
10. Ήταν από Θεού	213
11. Τα δύο κλεμμένα τραγιά	230

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η αδρότητα της φυσικής ζωής
στα διηγήματα του Χρήστου Χρηστοβασίλη

Η αγροτική ηθογραφία, αντιδιαστελλόμενη προς την αστική, της πόλης δηλαδή, είναι μια έννοια που ταιριάζει πολύ τους συγγραφείς, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Ως λογοτεχνικό είδος, θεωρήθηκε υποδεέστερο, καθώς η ενασχόληση με τα ζητήματα της εξωαστικής ζωής, η περιγραφή των ιδιομορφιών του κοινωνικού βίου της υπαίθρου Ελλάδας, η εξεικόνιση των συνηθειών και των νοοτροπιών των κατοίκων της πρόδιταν, για τη λογισσύνη της εποχής, την επιμονή ορισμένων διηγηματογράφων να προβάλλουν καθυστερημένες και στατικές, εκτός χρόνου, μορφές ζωής.

Αν η έννοια του σύγχρονου έθνους, στα χρόνια εκείνα, συνδυαζόταν με την έννοια μιας κοινωνίας

όπου η βιομηχανική εξέλιξη και η αστική τάξη είχαν τον ρόλο της ατμομηχανής της προόδου, οι λόγιοι αυτοί θεωρούσαν ότι το ηθογραφικό διήγημα προσφέρει μια περιορισμένη εικόνα τής τότε ελληνικής κοινωνίας, παρουσιάζοντας ουσιαστικά μια χώρα μεσαιωνική, δεμένη σε προαιώνιες σχέσεις παραγωγής και σε αντίστοιχες παραδόσεις. Παρότι εφημερίδες, όπως η Ακρόπολις, και περιοδικά κύρους, όπως η Εστία, με ειδικές αναθέσεις σε νέους, τότε, συγγραφείς, αλλά και με ειδικούς διαγωνισμούς, προσπάθησαν να ενισχύσουν το πρωτογενές υλικό της επιστήμης της λαογραφίας και να προβάλλουν ιστορίες που βασίζονταν σε αναμνήσεις από τοπικές κοινότητες, δεν ήταν λίγες οι αντιδράσεις διανοουμένων που υποστήριζαν ότι ο ποθούμενος εκσυγχρονισμός της χώρας είναι αντίθετος σε αφηγήματα που εξιδανίκευαν τα επαρχιακά ήθη. Είναι γνωστός, λ.χ., ο απαξιωτικός χαρακτηρισμός του Εμμανουήλ Ροΐδη το 1877 γι' αυτή τη λογοτεχνία που δεν προχωρούσε σε βάθος και δεν έφερνε στο φως τις ψυχικές διεργασίες του σύγχρονου ανθρώπου, μένοντας στο επιφανειακό σκιτσάρισμα της ειδυλλιακής, πρωτογενούς σχέσης με τη φύση και τον έμβιο κόσμο της.

Αναμφίβολα, πολλά από τα διηγήματα που γράφτηκαν μετά το 1870 με πρόθεση τον αγλαϊσμό της επαρχιακής ζωής, είναι ρηχά. Σε αυτό, όμως, δεν είναι υπαίτιο το είδος της λογοτεχνίας ή το θέμα που είχαν τα διηγήματα, αλλά ο χειρισμός τους από τους άμαθους συγγραφείς, πολλοί από τους οποίους νόμιζαν πως οποιαδήποτε απλή ή απλοϊκή καταγραφή είναι καθρέφτης της πραγματικότητας. Έτσι, είναι αλήθεια ότι –παίρνοντας ως κριτήριο το θέμα και όχι τον τρόπο γραφής– αδικήθηκαν αρκετά αξιόλογα έργα, ανάμεσα στα οποία και το έργο του Χρήστου Χρηστοδασίλη (Σουλόπουλο Ιωαννίνων, 1855 Αθήνα, 1937).

Ο Χρήστος Βασιλείου, όπως ήταν το πραγματικό του όνομα –αφού το Χρηστοδασίλης το υιοθέτησε μετά το 1878, λόγω της ανάμειξής του σε κινηματικές ενέργειες εναντίον της οθωμανικής διοίκησης της Ηπείρου–, άρχισε τις εγκύκλιες σπουδές του στα Ιωάννινα και τις ολοκλήρωσε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στο Σουλτανικό Λύκειο της Κωνσταντινούπολης, όπου πήγε με την οικονομική υποστήριξη του αδελφού του πατέρα του, επιστάτη των κτημάτων του εθνικού ευεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου,

κοντά στα Τρίκαλα της Θεσσαλίας. Εκεί, μαζί με τον θείο του Σπυρόκη Βασιλείου, έμεινε ο Χρηστοδασίλης έως το 1885 ή το 1886 και από εκεί άρχισε να ασχολείται με τη λογοτεχνία, γράφοντας πατριωτικά ποιήματα, εμπνευσμένα από τις ιδέες του αλυτρωτισμού, αλλά και με τη λαογραφία, καταγράφοντας έθιμα και μύθους της Ηπείρου και συντάσσοντας γλωσσάρια τοπικών ιδιωμάτων.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1880, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, πιστεύοντας ότι θα μπορούσε έτσι να υπηρετήσει καλύτερα τον αγώνα για την απελευθέρωση της πατρίδας του. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος στις εφημερίδες *Εβδομάς*, *Ακρόπολις*, *Εφημερίς*, και από το 1889 εγκαινίασε την καθαυτό συγγραφική του σταδιοδρομία, με διηγήματα και ποιήματα. Στέλεχος της εθνικής Εταιρείας «Ελληνισμός» και συντάκτης του *Δελτίου της* (1899-1909), διαφώνησε με τη διαφαινόμενη αλλαγή πολιτικής της μετά την άνοδο του Ελευθέριου Βενιζέλου στην εξουσία, έμεινε για λίγο στη Σμύρνη και στην Πόλη και επέστρεψε στην Αθήνα το 1913 για να ζήσει από κοντά το γεγονός της απελευθέρωσης της Ηπείρου. Εγκαταστάθηκε άμέσως στα Γιάννινα, πολιτεύθηκε με το Λαϊκό Κόμμα,

εκτοπίστηκε το 1917 για τα φρονήματά του από τους Βενιζελικούς, εκλέχθηκε δύο φορές βουλευτής (1926 και 1935) και έως το τέλος της ζωής του υπερασπίστηκε με πάθος –και, πολλές φορές, με φανατισμό– τις πατριωτικές του ιδέες.

Η γονιμότερη λογοτεχνική περίοδος του Χρηστοβασίλη είναι από το 1889 έως το 1905. Στο διάστημα αυτών των περίπου δεκαπέντε χρόνων έγραψε το μεγαλύτερο μέρος των διηγημάτων του, ορισμένα από τα οποία δεν τα συγκέντρωσε στις τέσσερις συλλογές πεζών του: *Διηγήματα της Στάνης* (1898), *Διηγήματα της Ξενιτειάς* (1899), *Διηγήματα Θεσσαλικά* (1900), *Διηγήματα του Βουνού και του Κάμπου* (1901). Η πατριωτική του δράση ανέκοψε το συγγραφικό του έργο, το οποίο ξανάρχισε προς τα τελευταία χρόνια της ζωής του: *Διηγήματα*. Από τα χρόνια της σκλαβιάς (1927) και *Διηγήματα του Μικρού Σκολειού* (1934), όπου διέσωσε περιστατικά από τη μαθητική του ζωή στα Γιάννινα, γεμάτα λυρική συγκίνηση αλλά και με οξύτατες παρατηρήσεις για τις συνθήκες του εκπαιδευτικού μεσαίωνα, οι οποίες κυριαρχούσαν στα σχολεία της τουρκοκρατούμενης Ηπείρου.

Η ίδια λυρική συγκίνηση μα και η αμεσότητα διαπνέουν και τα υπόλοιπα αφηγήματά του, τα κάπως αυθαίρετα στεγασμένα, από τον ίδιο και τους συγχρόνους του, κάτω από τον στενό ορισμό της «βουκολικής πεζογραφίας». Γιατί, παρότι πρόκειται για ιστορίες με πλαίσιο τη φύση και τα πλάσματά της, και παρότι είναι εμφανές ότι ο συγγραφέας ενσωματώνει σε αυτές στοιχεία λαογραφικά –όπως ιδιωματικές εκφράσεις, τοπικές ονομασίες πραγμάτων, περιγραφές ηθών–, ένα πολύ μεγάλο μέρος τους ξεφεύγει τελείως από τα όρια της ειδυλλιακής απεικόνισης της ζωής του χωριού και εστιάζεται στις εσωτερικές, ψυχικές διεργασίες, ακόμα και των απλών, ή και απλοϊκών, ανθρώπων: στις άμεσες συναισθηματικές τους αντιδράσεις, στον φόβο και στον σεβασμό τους για τη φύση και τον έρωτα, στην περίπου ενστικτώδη, ζωική αναζήτηση της ελευθερίας. Μαζί με αυτές τις θετικές όψεις του εξωαστικού βίου, των ποιμένων, των αγροτών, των λαϊκών επαγγελματιών, ο Χρηστοδασίλης παρουσιάζει επίσης –όχι σπάνια– τις αρνητικές όψεις. Και, όπως ο Ανδρέας Καρκαδίτσας, θίγει την εξάρτησή τους από προλήψεις, δεισιδαιμονίες και μιμήσεις νοσηρών συνηθειών που τους είναι ξένες.

Οπωσδήποτε, πάντως, η βασική αντίθεση που κυριαρχεί σε όλο το έργο του Χρηστοδασίλη είναι το αυτεξούσιο των ανθρώπων της γης –οι οποίοι είναι δεμένοι με τον προαιώνιο ρυθμό του περιβάλλοντός τους– απέναντι στην επιτήδευση, στις συμβάσεις και στους περιορισμούς που διέπουν την κοινωνία της πόλης. Και αυτή την αντίθεση, στα Διηγήματα της Στάνης, την περιγράφει με τρόπο πολύ παραστατικό, απέριπτο και γλαφυρό στην ιστορία «Ο Κουτσογιάννης στα Γιάννινα».

Τα Διηγήματα της Στάνης, πρώτο βιβλίο του Χρηστοδασίλη στον κύκλο των κατά θέμα συλλογών των διηγημάτων του, είναι και το δημοφιλέστερό του, καθώς με αυτό έγινε ευρύτερα γνωστός και από αυτό κυρίως μεταφράστηκε σε άλλες γλώσσες. Δημοτικιστής εξ αρχής, ρεαλιστής εκ πεποιθήσεως, εφόσον βασική επιδίωξή του υπήρξε η ευκρίνεια και η καθαρότητα των καταστάσεων που περιγράφει, δεν υπήρξε ποτέ ένας φωτογραφικός αποδελτιωτής του φυσικού τοπίου και των ανθρώπων του. Οι ιστορίες του είναι πλούσιες σε δεδομένα ιστορικά, κοινοτικά ή εθνοτικά αλλά όλα αυτά αποτελούν τον περιβάλλοντα διάκοσμο της αφήγησης. Στον πυρήνα τους

υπάρχει πάντοτε η δύναμη της επινόησης του συγγραφέα, η επιλογή του θαυμαστού, του κωμικού, του εξαιρετικού γεγονότος γύρω από το οποίο στήνεται με μαστοριά η πλοκή της υπόθεσης. Αλλά η μέριμνα του Χρηστοβασίλη βρίσκεται επίσης σε τούτο, στο να εισάγει τον αναγνώστη του –έντεχνα και με γρηγοράδα εντυπωσιακή– σε μια κατάσταση που ενδιαφέρει χωρίς να παραξενεύει ποτέ. Διότι μοιάζει πάντοτε φυσική και εύλογη.

Αλέξης Ζήρας

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΤΑΝΗΣ

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΜΟΥ ΑΡΧΙΧΡΟΝΙΑ*

Είχα τελειώσει τα μαθήματά μου κι έμεινα στο σπίτι μου, που είναι σ' ένα χωριουδάκι έξω ακέρειες ώρες μακριά από τα Γιάννινα. Μην έχοντας πλιο καμιά φροντίδα, ούτε τι να μελετήσω για να παρουσιάσω ευπρόσωπος στους δασκάλους μου και στους συμμαθητάδες μου, ούτε τι δουλειά να επιχειριστώ για να βγάλω το ψωμί μου, γιατί μπορούσε τότε το σπίτι μου να θρέψει όχι μονάχα τους ανθρώπους του, αλλ' έθρεφε καθημερινώς και πολλούς ξένους ακόμα, κατά τη συνήθεια που είχε μείνει από τους πρώτους χτήτορες του. Σκότωνα λοιπόν τον καιρό μου στα κοπάδια

* Έγραφα αυτό το διήγημα στα 1889, όταν βρίσκομαι στη Θεσσαλία και στην Αθήνα, καταδικασμένος εις θάνατον από τους Τούρκους στα Γιάννινα και δραπέτης από τις τούρκικες φυλακές των Ιωαννίνων από τα 1882.

μου, σε περίπατους μέσα στα χωράφια, στ' αμπέλια και στα περίχωρα, στο ψάρεμα μέσα στον μεγάλο μας ποταμό, τον Καλαμά, και στο κυνήγι μες στα λόγγα του χωριού μου, ή στ' αντικρινά βουνά.

Μ' είχε πιάσει μια τέτοια αποστροφή προς τα γράμματα, που δεν ήθελα να ξέρω καθόλου από χαρτί, πένα, μελάνη και βιβλία. Τα είχα αποστραφεί τόσο πολύ, αφόντας βγήκα από το σκολειό, που μ' έπιανε φρίκη στα σωστά, άμα έβλεπα, πράγματα, που μου θύμιζαν το διάβασμα ή το γράψιμο, κι απορούσα, όταν σκέφτομουν σε τι θα μου χρησίμευαν τα γράμματα, που είχα μάθει, αν δεν θα μπορούσα να πιάσω πένα, χαρτί και βιβλία στη ζωή μου. Δεν ήθελα να γνωρίζω από ανάγνωση, δεν ήθελα ν' ακούω από γράψιμο! Πολύ λίγο έμενα στο σπίτι μου, γιατί με στενοχωρούσαν οι άγριοι και χοντροί τοίχοι του και βρίσκομουν, πες, πάντα έξω.

Κι όμως, τι δεν θα 'δυνα σήμερα, κατάδικος κι αυτοεξόριστος από την αγαπημένη μου Πατρίδα, ξένος κι άγνωστος σε ξένα μέρη, βιοπαλαιστής και στενοχωρημένος, να βρεθώ μέσα στους άκομψους κι ακαλαίστητους τοίχους σου, ω πολυαγαπημένο μου Σπίτι μου, που τους είχαν χτίσει οι παππούδες μου σε πολύ

πονηρές μέρες, για να φυλάγονται όχι μοναχά από το κρύο του χειμώνα κι από τη ζέστη του καλοκαιριού, αλλά και να υπερασπίζουν τη ζωή τους και την τιμή τους από τες επιδρομές των εχτρών της Πίστης μας και της Πατρίδας μας!

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 1878 βρέθηκα στο χειμάδι μου, γιατί είχε αρχίσει ο γέννος των προβάτων μας, δεκαριές την ημέρα. Νόμισα αναγκαίο να μείνω όλην την ημέρα στο χειμάδι, με έναν σκοπό: να τηράω τες γεννημένες προβατίνες, πό 'βοσκαν μέσα σ' ένα κριθάρι και μ' έναν άλλον ακόμα: να μπορέσω να σκοτώσω κανέναν αϊτό, γιατί εκεί κοντά ήταν ένα χοντρό φοφίμι κι η μυρουδιά του τραβούσε πολλά όρνια.

Κατά το δειλινό έπιασε μια φοβερή βροχή. Νόμιζε κανείς ότι ο ουρανός είχε γίνει ένας απέραντος καταρράχτης κι ήθελε να πνίξει τη γη. Τα όρνια και τ' άλλα πετούμενα πιάστηκαν ανεπάντεχα από τ' αγριοκαίρι εκεί που κυνηγούσαν ή εκεί που βοσκούσαν, κι έτρεχαν αγέλες αγέλες στ' αντικρινά βουνά, όπου είχαν τες φωλιές τους, αλλά τα βαριά κοράκια, επειδή δεν βαστούσαν, φαίνεται, να εξακολουθήσουν τον δρόμο τους για τες φωλιές τους, μαζεύτηκαν στα

πυκνά κλωνάρια των αιωνόβιων πουρναριών, που ήταν γύρα γύρα στο χειμάδι μου, και κρακράκιζαν με μεγάλο αλαλαγμό, σαν να 'βλεπαν κανέναν τρομερό κίντυνο για τη ζωή τους.

Θα είχαμε ακόμα δυο ώρες μέρα, αλλ' ήταν τόσο πυκνό το σκότος, που νόμιζε κανείς ότι είχε βασιλέψει ο ήλιος! Κι αυτό ακόμα το κοπάδι γελάστηκε από το πρώιμο σκοτάδι, και μ' όλες τες προσπάθειες των πιστικών για να το μποδίσουν, πήγαινε τρέχοντας στο χειμάδι, βελάζοντας «μπααα! μπααα! μπααα!» κι ακολουθώντας τον Σιούτο, το περιφημότερο γκεσέμι όλων των κοπαδιών, που βρίσκονταν γύρα γύρα στα περίχωρά μας και τον ζήλευαν όλα τα τσιελεγκάτα, ενώ έρχονταν πολύ μακριά πίσω από το κοπάδι οι τρεις πιστικοί λαχανιασμένοι, μαζί με τα τέσσερα μαντρόσκυλα: τον Μούργκα, τον Γκεσουύλη, τον Λιάρο και τον Κοράκη.

*
* *

Ήταν χαλασμός κόσμου, ήταν οργή Κυρίου εκείνη η ώρα! Κάθε στιγμή χύνονταν στη γη μια φοβερή και απαίσια λάμψη, ακολουθούμενη από τρομερή ξεκουφαντική βροντή, που τράνταζε τα βουνά και τα

θεμέλια της γης. Νόμιζε κανείς ότι έτρεμε όλη η γη κι ότι κλονίζονταν και κυμαίνονταν σαν βάρκα απάνω στα κύματα. Σταυροκοπιόταν οι πιστικοί από τον φόβο τους, και παρακαλούσαν τον Θεό με τα «Γλίσε μας, Θεέ μου!» να τους σώσει από κείνο το διοσημειό, προντίζονταν τα πρόβατα σε κάθε βροντή, σαν να είχαν μπει στο χειμάδι δέκα λύκοι, κι ούρλιαζαν τα σκυλιά σαν να προαισθάνονταν κάποιο μεγάλο κακό· αλλά κι εγώ, αν κι ήμουν σε θέση να μην παρεξηγήσω καθόλου εκείνη τη θύελλα, που μας παρουσιάζονταν με θεϊκή αγριότητα, άρχισα να στενοχωριούμαι και να φοβούμαι κανένα αναποδογύρισμα των φυσικών νόμων, κανέναν δεύτερον κατακλυσμό, και να σκέφτομαι πώς να πιάσω τον συντομότερο δρόμο για τ' αντικρινό βουνό.

Ο ποταμός, αν και δεν ήταν μακρύτερα από τριακόσια-τετρακόσια μέτρα από μας, δεν φαίνονταν καθόλου από το σκότος, αλλ' ακούγονταν να βουίζει άγρια σαν μυριόφωνο θεριό. Διώχνοντας με τη λογική τον φόβον, αιστάνομουν μια όρεξη μέσα μου να κατέβω στον όχτο του ποταμού, για να θαμάξω τη φοβερή μεγαλοπρέπεια της κατεβασιάς, αλλά μ' εμπόδιζε η βροχή. Δεν έβρεχε ούτε με τη σήτα ούτε

με την αργιόσητα, ούτε με την ποκνάδα, ούτε με τον κόσκινο, ούτε με το ντρυμόνι, αλλά με το καρδάρι. Έβρεχε, έβρεχε, έβρεχε κι όλο έβρεχε! Δυο πατημασιές αν επιχειρούσα να κάνω έξω από το χειμάδι, θα χώνομουν στες λάσπες και θα γένομουν παπί από τη βροχή. Σ' αυτήν απάνω τη σκέψη μου, άκουσα τον τσιέλεγκα να διατάζει το πιστικούδι.

— Να πας στο χωριό ως που 'ναι γλήγορα, και να πάρεις ψωμί! Ακούς;

— Πού να πάω μ' αυτόν τον κατακλυσμό; θα πνιγώ!

Απολογήθηκε το πιστικούδι.

— Να πας γάλι γάλι, του απολογήθηκε ο τσιέλιγκας, κι όσο πολύ κι αν βραχείς, σε κουλουριάζω με την κάπα μου τη νύχτα, και κοιμάσαι. Μια χαψιά άνθρωπος είσαι εσύ... Τι να κάνω εγώ, αν βραχώ, που είμαι μεγάλος και δεν με χωράει η κάπα σου, κι απέ συ!...

Κίνησε το καημένο το παιδί να πάει, αλλά γλιστρούσε σε κάθε του πατημασιά κι έπεφτε καταγής. Το λυπήθηκα το καημένο και το γύρισα πίσω, και διάταξα τον δεύτερο πιστικό να πάει για ψωμί, να πει και στο σπίτι ότι θα κοιμόμουν στο χειμάδι, για να

μη με καρτερούν, κι ότι θα 'βγαινα το πρωί ολόγισια στην εκκλησιά με το πρώτο σήμαντρο.

Θεωρείται ως θεάρεστο πράγμα να κοιμάται κανείς στα πρόβατα και να πηγαίνει στην εκκλησιά, χωρίς να μπει πρώτα σε σπίτι. Ο άνθρωπος που κοιμάται στα πρόβατα –όχι όμως και στα γίδια, γιατί έχει να κάνει ο Εξαπέδως στα γίδια, επειδή γένεται κι αυτός συχνά γίδι και πειράζει τον κόσμο– είναι μακριά από την εξουσία του Διαβόλου. Κοιμάται σαν να 'ναι στον Παράδεισο, μακριά από διαβολική πείραξη. Αυτό θα ευχαριστούσε πολύ τη μάνα μου, που ήταν πάρα πολύ θρήσκα, και μπορούσε να θυσιάσει όλον τον κόσμο, κι εμένα ακόμα, για να πάει στον Παράδεισο, χωρίς να λογαριάζει γι' αυτό κανέναν κόπο, κανέναν μόχτο, και καμιά θυσία. Ένας λόγος ακόμα πλειότερος, που αποφάσισα να μείνω εκείνη τη βραδιά στο χειμάδι, είναι και το ότι δεν έχει καμιά επισημότητα ιδιαίτερη η παραμονή της Πρωτοχρονιάς στην Πατρίδα μου, αλλ' είναι σαν όλες τες κοινές βραδιές.

Δεν πέρασε πολλή ώρα και νά σου γυρίζει με τα χέρια αδειανά και σαν φάντασμα ο πιστικός που είχε πάει για ψωμί.

— Πού 'ναι το ψωμί;

Τον ρώτησα.

— Δεν μπόρεσα να περάσω στο χωριό...

Μου απάντησε ξέκαρδα, ενώ η βροχή έτρεχε πουρνάρα από πάνω του.

— Και γιατί δεν μπόρεσες;

Τον ξαναρώτησα.

— Πάει η λιάσα!... Την πήρε!

Και λέγοντας αυτά, έκανε μια χειρονομία που μό'δωκε να καταλάβω την τύχη της λιάσας.

Λιάσα λέγεται το φτωχό γεφύρι, που ένωνε το λιβάδι που βρισκόμαστε με το χωριό. Το ποτάμι, που περνάει κάτω από τη λιάσα, δεν έχει το καλοκαίρι πλειότερο από πεντέξι μυλαύλακα νερό, ενώ τον χειμώνα γίνεται θεριό, κάθε φορά που βρέχει πολύ. Κι η φράση «Πάει η λιάσα» δηλούσε ότι είχε πλημμυρίσει το ποτάμι και παρέσυρε το πλεχτό γεφύρι, κι ένεκα απ' αυτό, θα είμαστε, για δυο τρεις ημέρες το λιγότερο, αποκλεισμένοι από το χωριό.

*

* *

Το πνίξιμο του πλεχτού γεφυριού, της λιάσας, δεν στοίχιζε τίποτε άλλο από κόπο, γιατί οι χωριανοί,

δουλεύοντας όλοι μαζί κοινοτικώς, θα 'πλεχαν σε μια μέρα καινούργιο γεφύρι, χωρίς κανένα έξοδο, επειδή κι όλη η απαιτούμενη ξυλική έβγαινε από τον χωριάνικον λόγγο, και το μόνο πράγμα που μου σκότιζε τον νου ήταν πώς θα περνούσαμε εκείνη τη βραδιά χωρίς ψωμί. Είχαμε γάλα ανθό, τυρί ασκίσιο νοστιμότατο, και γκουλιάστρα αφράτη, αλλά χωρίς ψωμί όλα αυτά ήταν λειψά. Το ψωμί είναι η ψυχή του φαγιού και του τραπεζιού. Τη στιγμή όμως πό 'κανα εκείνη τη σκέψη, πέρασε από τη φαντασία μου η εικόνα της μάνας μου, φορτωμένης ένα μεγάλο σακούλι γεμάτο ζωοτροφίες, κι αμέσως μου 'ρθε η ιδέα ότι θα σκέφτονταν η μάνα μου, αμέσως ύστερα από το πνίξιμο της λιάσας, τον αποκλεισμό μας και τα λοιπά, και θα 'κανε κάθε τρόπο να μας στείλει ψωμί από το χωριό, σφεντονίζοντάς το από τη μιαν άκρα του ποταμού ως την άλλη με κανέναν δυνατόν χωριανό μας. Εν τω άμα, λοιπόν, διατάζω πάλι τον δεύτερο πιστικό να ξαναπάει στο λιασοπόρι, και να περιμένει εκεί να του ρίξουν ψωμί από το χωριό.*

* Αυτήν τη λιάσα, από τα συχνά πνιξίματά της, αναγκάστηκε ο πατέρας μου και την έκανε πέτρινο γεφύρι.

Στη διαταγή μου ξεκίνησε πάλι ο πιστικός ξέ-καρδα και, πριν περάσει πολλή ώρα, νά σου και γύρισε φορτωμένος ζωοτροφίες, που του είχε πετάξει από την πέρα οχτιά του ποταμού μέσα στο σακούλι ο ζευγίτης του σπιτιού μας.

Ευχαριστήθηκα πολύ, που είχε νυχτώσει στα καλά, μπήκα στην ανθρωποκαλύβα και κάθισα σταυροπόδι κοντά στη φωτιά, που είχε ετοιμασμένη ο γεροπιστικός, ο τσιέλεγκας.

Η ανθρωποκαλύβα, ξέρετε, είναι εκείνη η καλύβα του χειμαδιού, όπου κάθονται και κοιμούνται οι πιστικοί. Έχει σχήμα τριγωνικής σκηνής, σκεπασμένη με σάλιμα.

Η κακοκαιρία μολαταύτα εξακολουθούσε άγρια και τρομαχτική. Νόμιζες ότι θα 'λιωνε η καημένη η γη από την πολλή νεροποντιά, σαν βόλος ζάχαρης, που πέφτει απάνω του μια βαριά σταλαματιά νερού. Οι αστραπές κι οι βροντές πήγαιναν η μια κοντά στην άλλη σε κάθε στιγμή, σαν να ήταν χινόπωρος ή άνοιξη, κι η γη κλονίζονταν συθέμελη, σαν να την αναμόχλευαν χίλιοι Θεοί. Έρχονταν καμιά φορά τέτοιες φοβερές πνοές του Νότου, που νομίζαμε ότι θα σήκωναν στον αέρα χειμάδι, κοπάδι κι ανθρώπους. Μαίνονταν

σαν λυσοσιασμένα τα Στοιχειά. Γη κι ουρανός είχαν πιαστεί μαλλιά μαλλιά και γροθοκοπιόνταν αλύπητα, και κάθε φορά που θέριευε πολύ ο σάλος, σταυροκοπιόνταν περίλυπος ο γεροπιστικός κι έλεγε:

— Γλίσε μας, Θεέ μου, τους αμαρτωλούς!

Βλέποντας στα υστερνά ο γεροπιστικός ότι δεν έπαυε το αγριοκαίρι, πήρε τον βοηθό του –αυτόν, που μας είχε φέρει το ψωμί– και το πιστικούδι, και πήγαν να κόψουν καμπόσο κισσόκλαρο για τα πρόβατα, κι ανέθεσε σ' εμένα να επιθεωρήσω με το φαναράκι τ' αυλάκια, που ήταν γύρα στο μαντρί από την απάνω τη μεριά, μην είναι κανένα χαλασμένο ή αδύνατο, και μπει μέσα το νερό και μας πνίξει κι εμάς και τα πρόβατα.

Άμα τράβηξαν και βγήκαν ο γεροπιστικός κι οι άλλοι δυο πιστικοί, βγήκα κι εγώ να παρακοιτάξω τ' αυλάκια, κι όταν μπόρεσα να ιδώ και να βεβαιωθώ ότι ήταν καλά τ' αυλάκια και δεν είχαμε κανέναν φόβο, γύρισα γλήγορα στην ανθρωποκαλύβα, σταυροποδιάστηκα δίπλα στη φωτιά, κι ακούμπησα σ' ένα είδος σκαμνί, που χρησίμευε ως τραπέζι στους πιστικούς. Εκεί που διαλογίζομουν μόνος μου, ήρθε και κάθισε στον νου μου ολάκερο το έτος, που τέλειωνε εκείνη

την ημέρα και δεν άφηνε πίσω του ακόμα παρά λίγες μαύρες ώρες χωρίς ήλιο, σαν άκρη μαύρης ουράς. Είχε ένα πένθιμο ήθος απάνω του και το λυπήθηκα από την καρδιά μου, που πήγαινε να πνιγεί στον απέραντον ωκεανό των περασμένων. Το λυπήθηκα προπάντων, γιατί αυτό το έτος με γλίτωσε από τα νύχια του σκολειού, της σκλαβιάς του σκολειού και πλάκωσε την καρδιά μου μια μεγάλη μελαγχολία. Μου φάνηκε ότι βρίσκομουν μπροστά σ' έναν ευεργέτη μου, που ψυχομαχούσε.

— Τι καλό που στάθηκε αυτό το έτος για μένα! ψιθύρισα. Με παρέδωκε στην κοινωνία φωτισμένον, ανεξάρτητον κι ευτυχισμένον. Άμποτε να μου είναι ευεργετικό και το νέο έτος. Άμποτε να φέρει τον αιώνιον πόθο του γένους μας, που τον καρτερούμε τετρακόσια είκοσι πέντε χρόνια.*

Τότε άφησα το πλοιαράκι μου στο πέλαγο της χρυσόφτερης φαντασίας μου... Χίλιες εικόνες, χρυσόντυτες, χαρωπές, γελαστές, διάφανες, αλαφρές σαν αγεράκι μαγιάτικο, που φυσάει πριν ανατείλει ακόμα ο ήλιος, περνούσαν από μπροστά μου· κι ενώ έτρεχα

* Από τα 1453 που έπεσε η Πόλη ως τότε (1878), είχαν περάσει 425 χρόνια.

με τον νου μου καταπόδι της μιανής και της αλληνής, σαν σκιά, κυνηγώντας σκιές, ψηλά στον κατάχρυσον αιθέρα, μπήκαν βαριοί οι πιστικοί με τα κοφτερά τους και μ' έκαναν να βγω από εκείνη τη μαγική φαντασμαγορία και κοιτάζοντας τον γεροπιστικό τού είπα:

— Ε! γεροτσιέλεγκα! Τι λες; Καθόμεστε απόψε ώς τα μεσάνυχτα για να ιδούμε πώς θα φύγει ο παλιός ο χρόνος και πώς θα 'ρθει ο καινούργιος;

— Εγώ, παιδί μου, μου απολογήθηκε μελαγχολικά ο γεροπιστικός, είμαι ογδοήντα χρονών, απάνω-κάτω, άνθρωπος, πε και τα εβδομήντα χρόνια, ώς τα τώρα, τα πέρασα πιστικός. Έχω περίττο από πενήντα χρόνια, ώς τώρα, που είμαι συγκρατούμενα τσιέλεγκας. Ξέρεις τι θα ειπεί πενήντα χρόνια όλο τσιέλεγκας; Μια ζωή ακέρια! Ε! πώς φορτώνονται απάνω μας τα έρημα τα χρόνια, χωρίς να το καταλαβαίνομε! Μας κλέφτουν τρίχα τρίχα τα νιάτα μας, τη λεβεντιά μας, τη ζωή μας, μας ζαρώνουν το πετσί, που γυαλοκοπούσε πριν, μας ασπρίζουν τα μαύρα ή τα ξανθά μαλλιά, και μας τα μαδούν, μας βγάζουν τα δόντια, μας θαμπώνουν τα μάτια, μας κουφαίνουν τ' αυτιά, μας αδυνατίζουν τα χέρια και τα ποδάρια, μας σκρμπώνουν το κορμί, και —ας το ειπώ κι αυτό!— μας

κάνουν μισά ζώα! Τα ζώα έχουν τέσσερα ποδάρια κι εμείς οι γερόντοι τρία. Εσύ, καλότυχος, είσαι παιδί ακόμα! Αλλά... εγώ γέρασα, ακούμπησα, πάει, βασίλεψα! Εγώ, παιδί μου, αφόντας κάνω αυτό το έργο της κλίτσας, δεν βρέθηκα ποτέ με τα μάτια κοιμόμενα τη στιγμή που φεύγει ο ένας χρόνος και δίνει τα κλειδιά του κόσμου στον άλλο, πό 'ρχεται να κάτσει στον τόπο του. Εγώ, το λοιπόν, θα κάτσω, που θα κάτσω... Εσύ κοίταξε να μην κοιμηθείς.

— Θα καθίσω, γέρο, θα καθίσω!

Του είπα αποφασιστικά.

— Αα! είν' όμορφο πράγμα, παιδί μου! Γίνεται ένας κλονισμός στην πλάση, ένα βαθυυυύ... βαθύ βουητό, που πρέπει να 'χεις πολυυυύ... πολύ αλαφρό αυτί για να το καταλάβεις. Γίνεται ένα τρομερό απόκοσμο κλάμα... Δεν είναι μικρό πράγμα να 'ρχεται ένας άλλος και να σου παίρνει από τα χέρια σου τα κλειδιά του κόσμου! σαν καληώρα να 'ρθει απόψε ένας άλλος και να μας πει: — «Φευγάτε από το χειμάδι! θα καθίσω εγώ!» Είδες τι πόλεμος γένηκε έξω; Τι ήταν, παντεχαίνεις, αυτή η τρομερή νεροποντή; αυτό το στοιχειοπάλεμα; αυτά τ' αστροπελέκια; αυτά τα τραντάγματα της γης μας; Τι άλλο ήταν, παρό

πόλεμος ανάμεσα του ενός χρόνου και τ' αλλουνού;
Ήθελε ακόμα να κυριέψει ο Αντίχριστος! Ήθελε να χύσει ακόμα ανθρώπινο αίμα, χριστιανικό αίμα*! Αλλ' όσο κι αν έκανε, όσο κι αν κάνει ακόμα ως τα μεσάνυχτα... δεν θα του περάσει! θα κόψει τον λαιμό του, και θα γκρεμοτσακιστεί να φύγει!...

*
* *

Έτσι, λοιπόν, αφού είπαμε και κάμποσα άλλα με τον γέροντα, παράθηκε ο δεύτερος πιστικός το φαγητό ψηλά στο σκαμνί, κι αρχίσαμε να τρώμε με τα ξύλινα χουλιάρια αφράτη πηχτή γκουλιάστρα.

Γκουλιάστρα λέγεται το πρώτο γάλα, ευτύς ύστερα από τον γέννο της προβατίνας ή της γίδας, κι είναι το νοστιμότερο απ' όλα τα φαγητά, που γίνονται από το ευλογημένο και τρισευλογημένο γάλα.

Στα υστερνά, τελειώσαμε το φαγί κι αρχίσαμε τες ομιλίες, για να βαστάξομε άγρυπνοι ως τα μεσάνυχτα, αλλά βλέποντας ο γεροπιστικός ότι με τες κουβέντες του θ' αποκοιμόμουν, πήρε τον γλυκόφωνό του τον ταμπουρά κι άρχισε «ντιγκ ντιγκ!» να τον κουρτίζει:

* Τότε γέρονταν ακόμα ο ρωσοτουρκικός πόλεμος κι όλοι οι Ηπειρώτες συμπαθούσαν τη Ρωσία.

κι αφού τον καλοκούρτισε, άρχισε να τραγουδάει και συνάμα να βαρεί τον ταμπουρά με δύναμη και με γλύκα άρρητη.

*Τ' ακούσαταν τι γένηκε στου Φώτου τα χειμάδια,
μπήκανε Τούρκοι στα μαντριά και πήραν τα κοπάδια,
πήραν πρατίνες με τ' αρνιά, γίδες με τα κασίκια,
πήραν τον Νιάγκρο τον τρανό, τον Μπέλο το γκεσέμι
πήραν τη Στρεφοκάλεσα με το λαμπρό κουδούνι,
τέσσερους χρόνους το λαλεί κι αρνί δεν έχει κάνει
και σκότωσαν τους πιστικούς με την αράδαν όλους
δώδεκα αδερφοξάδερφα, καθάρια παλικάρια,
και ρήμαξαν τα μαντριά και ρήμαξαν οι στρούγκες
κλαιν οι μανάδες τα παιδιά και οι αδερφές τ' αδέρφια
κλαίει κι η γυναίκα του Γιωβά, παρηγοριά δεν έχει
που της σκοτώσαν τον Γιωβά, τον δόλιο της τον άντρα,
και δεν τον χάρηκε γαμπρόν ούτε καν μια βδομάδα.*

Αυτό το τραγούδι με συγκίνησε και γιατί το τραγουδούσε όμορφα ο γεροπιστικός, και γιατί το πήγαινε καλά με τον ταμπουρά, αλλά το πλειότερο γιατί αναφέρονταν στην καταστροφή των κοπαδιών του προ-προπάππου μου, που, χώρα από τα γιδοπρόβατα,

που μας πήραν οι Τουρκοτσάμηδες ξημερώνοντας του Βαγγελισμού, εκατό χρόνια πριν, σκότωσαν και καμιά δεκοχτώ πιστικούς, όλους αδερφοξάδερφα, παιδιά του σπιτιού μου, αλλ' ο Φώτος τούς πρόφτασε με τους Ραβενιώτες απάνω στη Βίγλα της Κεραμίτσας, σκότωσε καμιά τριανταριά απ' αυτούς και γλίτωσε και τα γιδοπρόβατα από τα χέρια τους.

*
* *

Αυτό το τραγούδι μνημονεύει το τέλος της μεγάλης ποιμενικής δόξας του σπιτιού μου, που βόσκανε ως δύομισι χιλιάδες γιδοπρόβατα.

Ήταν η ώρα 11½ κι η φωνή του γέροντα, σιγαλή και γλυκιά, σμίγονταν αδερφικά με τη λυγερή φωνή του ωριόηχου ταμπουρά, σαν δυο πολυαγαπημένα στόματα, που σμίγονται με πόνο στο χαρμόσυνο φιλί της αγάπης. Έξω άρχισαν να κοπάζουν και ν' ανακωχεύουν τα στοιχεία και να συφιλιώνονται ο ουρανός κι η γη.

Τέλειωσε το τραγούδι κι απόθεκε τον ταμπουρά ο γέρος λέγοντάς μου:

— Πόση ώρα θέλομε ώς το ζύγιασμα της νύχτας;
— Μισή ώρα!

Του απολογήθηκα.